

Turiny

Kaip mokytis su vadovėliu?	4
----------------------------	---

V ciklas

Kaip knygos plečia akiratį?	6
Kokių galimybių atveria knygos?	8
Kaip pradėta minėti Tarptautinė vaikų knygos diena?	8
1. Knygų paslaptys. Aidas Marčėnas. Knyga. Gendrutis Morkūnas. Skaitantys vaikai išgelbės Grenlandijos ledynus	10
2. Eilėraščių kuriamas pasaulis. Juozas Erlickas. Eilėraštis be lakštingalos. Bandymai parašyti eilėraštį apie varškę. Vasara su Tomu Sojeriu. Daiva Čepauskaitė. Auksinė skruzdėlė	16
3. Aš skaitau knygą – knyga skaito mane. Klausas Hagerupas. Mergaitė, norėjusi išgelbėti knygas. Kęstutis Kasparavičius. Knygos padeda neskubėti	24
Žaidimų kambarys	35
Apibendrinimas	36

VI ciklas

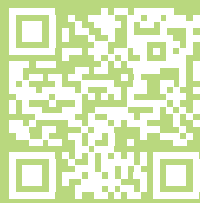
Vaikystės pamokos	38
Kokią istoriją sukurtumėte knygos veikėjui?	40
Kokios turėtų būti knygos vaikams?	40
1. Ką reiškia būti atsakingam? Jonas Biliūnas. Brisiaus galas	42
2. Kodėl svarbu suprasti savo artimą? Šatrijos Ragana. Irkos tragedija	48
3. Ar visi poelgiai pateisinami? Antanas Vaičiulaitis. Ispaniška skrybėlė	62
4. Kodėl svarbu atjausti kitą? Rimantas Černiauskas. Antausis	70
Žaidimų kambarys	76
Apibendrinimas	78

VII ciklas

Kas padeda pažinti save ir kitus?	80
Kokių gyvenimo pamokų suteikia knygos?	82
Koks pokalbis yra vertingas?	83
1. Laimė turėti draugą. Neringa Vaitkutė. Neišduosiu tavęs	84
2. Kai trūksta nuoširdumo. Gendrutis Morkūnas. Mergaitė, kurią mylėjo visi	90
3. Širdį šildantis gerumas. Vytautė Žilinskaitė. Vitaminai Z	94
4. Kaip pažįstame žmones? Bitė Vilimaitė. Poeto sūnus	100
Žaidimų kambarys	107
Apibendrinimas	109

VIII ciklas

Kelionė su knygos veikėju	112
Kaip mes susipažįstame su knygos veikėju?	114
Ką reiškia tapatintis su knygos veikėju?	115
1. Nedraugiškame mieste. Čarlzas Dikensas. Oliverio Tvisto nuotyčiai	116
2. Rūpintis artimaisiais. Ketrina Paterson. Kaip ir žvaigždės	128
3. Ar lengva būti savimi? Bjarnė Reuteris. Busterio pasaulis	138
4. Svajonių jūra. Liusė Modė Montgomeri. Anė iš Žaliastogių	150
Žaidimų kambarys	162
Apibendrinimas	164

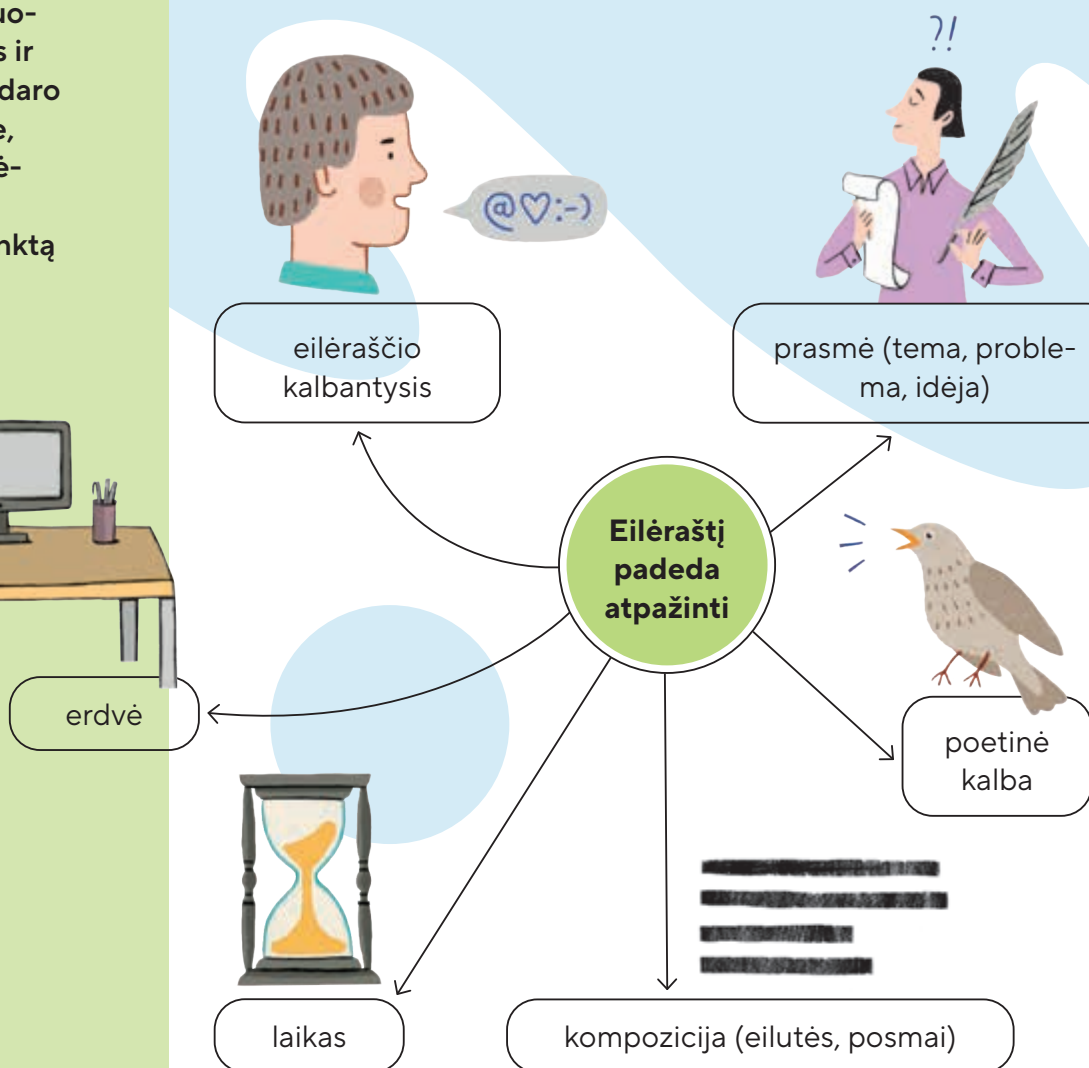
moks.link/bfqm

Eilėraščių kuriamas pasaulis

Skaitysite Daivos Čepauskaitės ir Juozo Erlicko kūrinius ir aiškinsitės, kas sudaro eilėraštį. Aptarsite, apie ką rašomi eilėraščiai, mokysitės deklamuoti pasirinktą eilėraštį.

Kas padeda atpažinti eilėraštį?

RENGIAMĖS SKAITYTI

1. Įsivaizduokite, kad į mokyklą atvyko žinomas poetas. Apie kokį savo vaikystės eilėraštį norėtumėte padiskutuoti? Kodėl?
2. Atidžiai skaitykite Juozo Erlicko eilėraščius „Eilėraštis be lakštingalos“, „Bandymai parašyti eilėraštį apie varškę“ ir Daivos Čepauskaitės eilėraštį „Auksinė skruzdėlė“. Aiškinditės, apie ką kalbama eilėraščiuose, ką išgyvena, jaučia kiekvieno eilėraščio kalbantysis, kaip išsakomi jo jausmai.

Kalbinių raiškės priemonės – tai kalbos priemonės, darančios tekstą įtaigesnį, gyvesnį, vaizdingesnį.

Deminutėvas – mažybinės ar maloninės reikšmės žodis.

Įsmejinimas – žmogui būdingų savybių suteikimas gamtos reiškiniams, gyvūnams, daiktams.

Palėginimas – dviejų dalykų vaizdingas sugretinimas.

Epitėtas – vaizdingas apibūdinimas.

Eilėraščių žmogus (eilėraščio kalbantysis) – asmuo, kurio vardu kalbama ir kurio dvasinis pasaulis atskleidžiamas eilėraštyje.

Poėtas (eilėraščio autorius)

Pavadinimas

Juozas Erlickas

Eilėraštis be lakštingalos

1. Sakiau: eiles rašysiu be lakštingalos...
(Ak, ta paukštelė gieda taip gražiai!
Klaust prie upės bėga geležinkelis,
Visi vėluoja šįryt garvežiai...)
2. Lakštingala kai uždainuoja, tyli
Paiki pieštukai, parkeriai, liežuviai...
Giedot taip gali tik tai tas, kas myli,
Tik tas, kieno gyvenimas – kaip šūvis...
3. Ir man patinka – ten – prie žalio vingio
Spalvotos muzikos klausytis, bet
Sakykit, kam eilėraščiui lakštingala –
Juk turi pats eilėraštis čiulbėti!
4. Lakštingalos aš nekviečiu prie stalo
Ir nevilioju rojus gėlėmis, –
Bet nutupia jinai ant plunksnos galo,
Ir tuomet virsta žodžiai eilėmis...

Eilėraščių situacija – tai, kas vyksta eilėraštyje, kur ir kada vyksta.

Pėsmas – eilėraščio dalis, dažniausiai turinti vienodą eilučių skaičių.

Temà – tai, apie ką kalbama eilėraštyje.

Pagrindinė mintis – kas svarbiausia norima pasakyti eilėraščiui.

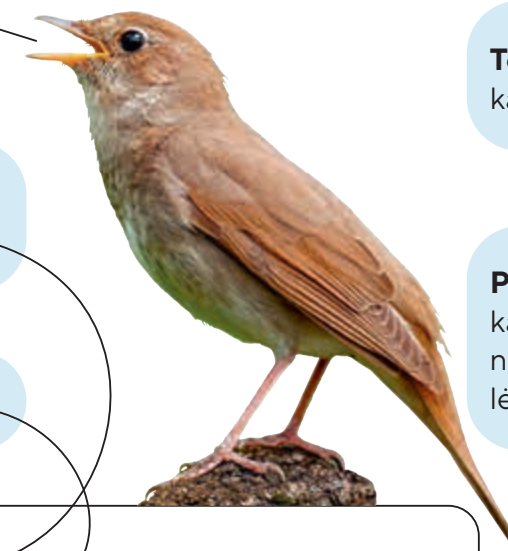
Eilėraščių nūotaika atspindi kalbančiojo būseną. Ją galima pajusti iš eilėraščio vaizdų, skambesio.

Eiliuota kalbà

Rimas – dviejų ar kelių eiliuoto teksto eilučių pabaigos sąskambis.

Eilutė – eiliuotos kalbos atkarpa.

Ritmas – tolygus teksto garsų, kirčiuotų ir nekirčiuotų skiemenų pasikartojimas.

ir knygos moka skaityti. Jos skaito jūsų kaktą, antakius, čia pakylančius, čia nusvyrančius lūpų kampučius, bet labiausiai, žinoma, akis. O per akis jos įžvelgia... Na, juk patys žinote ką!

Neabejoju, kad knygoms ant jūsų kelių be galo įdomu. Juk skaitantis žmogus – tiek vaikas, tiek suaugėlis – jau savaime kur kas įdomesnis už tą, kuris bodisi paimti į rankas knygą, kuris, amžinai skubėdamas, neturi kada prisėsti ir nespėja daug ko pastebėti.

Tarptautinę vaikų knygos dieną palinkėkime vieni kitiems įdomių knygų. Bet taip pat – kad ir patys būtume knygoms įdomūs!

SKAITOME IR SUPRANTAME

- 1 Ką daryti knygos padeda, moko, kviečia, verčia? Kodėl pirmame sakinyje vartojami šie veiksmažodžiai? Ko jais siekiama?
- 2 Apie kokį stebuklą kalbama? Kodėl išryškinama akių svarba? Ar jums jau teko tą stebuklą patirti? Papasakokite.
- 3 Kodėl „skaitantis žmogus įdomesnis už tą, kuris bodisi paimti knygą į rankas“?
- 4 Kodėl autorius linki ne tik įdomių knygų, bet ir patiems būti įdomiems knygoms?
- 5 Į ką jis kreipiasi, su kuo kalbasi? Iš ko taip sprendžiate?
- 6 Kodėl šį tekstą galima laikyti **negrožiniu**?

Pasakotojas – asmuo, kurio vardu kalbama literatūros kūrinyje (žr. p. 69). Pasakotojas gali būti visažinis (kalbantis trečiuoju asmeniu), stebintis įvykius tarsi iš šalies, bet juose nedalyvaujantis. Jis gali papasakoti apie visus veikėjus, jų poelgius, atskleisti jų mintis ir ketinimus, nusakyti, kas vyko praeityje ir kas dar įvyks, spręsti veikėjų konfliktus kaip neklystantis teisėjas. Kartais pasakotojas susitapatina su vienu iš veikėjų (tada jis kalba pirmuoju asmeniu). Negrožinių tekstų pasakotojas yra pats autorius.

APTARIAME

- 1 Nusakykite abiejų tekstų (Klauso Hagerupo „Mergaitė, norėjusi išgelbėti knygas“ ir Kęstučio Kasparavičiaus „Knygos padeda neskubėti“) temas. Paaiškinkite, kaip – tiesiogiai ar netiesiogiai – jos išsakytos tekstuose.
- 2 Aptarkite abiejų tekstų **pasakotojus**. Įrodykite, kad jie skiriasi.
- 3 Kokios problemos sprendžiamos ir viename, ir kitame tekste? Ar jos susijusios?
- 4 Suformuluokite abiejų tekstų pagrindines mintis. Palyginkite, kuo jos panašios ir kuo skiriasi.
- 5 Ko pasimokėte iš Klauso Hagerupo knygos „Mergaitė, norėjusi išgelbėti knygas“ ir iš Kęstučio Kasparavičiaus kreipimosi į skaitytojus „Knygos padeda neskubėti“?
- 6 Kokios knygos jums įdomios? Papasakokite ir pasvarstykite, ar jūs esate įdomūs knygoms. Kodėl?

Kokia literatūra yra negrožinė?

Negrōžine literatūra vadinami rašytiniai tekstai, pateikiantys faktais (tikrais įvykiais) pagrįstą informaciją. Tai yra vadovėlių, žinyų, enciklopedijų, mokslinių ar mokslo populiarinamųjų knygų, žurnalų, laikraščių, interneto svetainių, dokumentų tekstai, neturintys grožinei literatūrai būdingų bruožų.

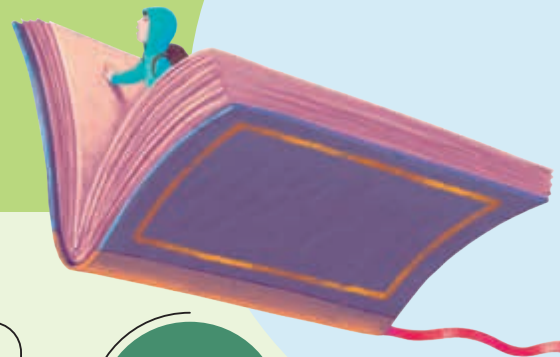
Kuo skiriasi grožinis ir negrožinis tekstas?

Grožinis tekstas	Negrožinis tekstas
Tiesiogiai nepasakoma, perteikiama vaizdais.	Pasakoma tiesiogiai pavadinimu arba nurodoma tekste.
Numanoma.	Nusakoma tiesiogiai pavadinimu arba nurodoma tekste.
Numanoma, paaiškėja tik perskaičius visą kūrinį.	Pasakoma tiesiogiai, vengiama perkeltinių prasmų, dviprasmybių.
Tikroviški arba išgalvoti, turintys neįprastų savybių.	Realūs, neišgalvoti.
Tikroviški arba pramanyti, vaizdingai apibūdinti.	Tikri, neišgalvoti.
Tikroviški arba pramanyti, neįtikimi.	Tikri, paremti faktais.
Vaizdinga, įtaigi, vartojama kalbinės raiškos priemonių.	Dalykiška, glausta, tiksli, aiški.
Autoriaus sukurtas.	Pats autorius.
Tema	
Problema	
Pagrindinė mintis	
Veikėjai	
Veiksmo laikas ir vieta	
Įvykiai	
Kalba	
Pasakotojas	

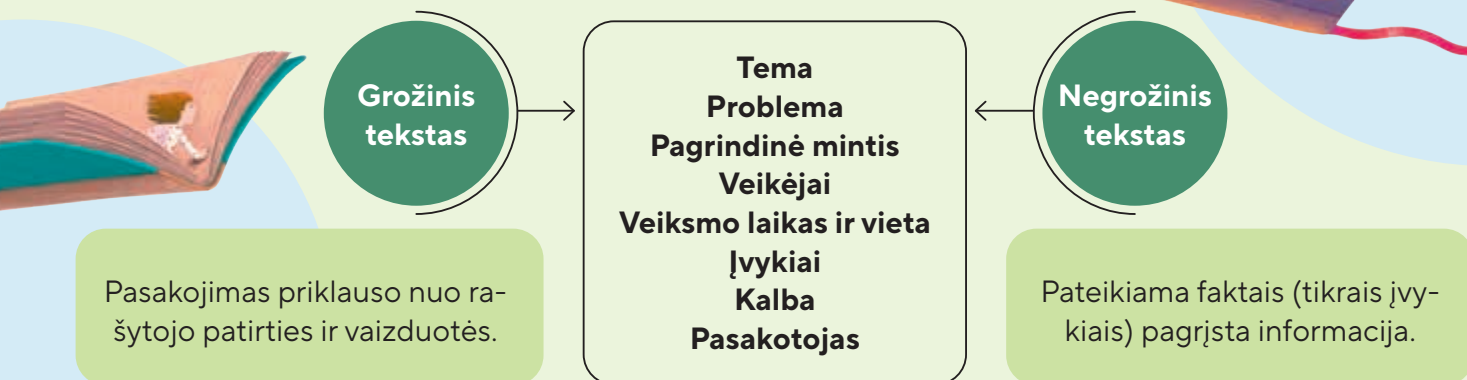

Apibendrinimas

Kaip knygos plečia akiratį?

Atpažįstame grožinio ir negrožinio teksto bruožus.

Aptardami eilėraščių nagrinėjame jo vaizduojamąjį pasaulį.

Skaitydami kūrinį mokomės suprasti jų potekstę.

Nagrinėdami kūrinį klauskite:

- Ką šiuo kūrinio nori pasakyti rašytojas? Kaip išsakomi jo siekiai?
- Kokia teksto mintis gali būti numanoma, neužrašyta žodžiais, bet nujaučiama?
- Kas – kuriamas vaizdas, detalė, nuojauta ar kt. – galėtų padėti suprasti kūrinio potekstę?

Paulina Žemgulytė

Knyga

Iš juodų raidžių
Išaušta rytas.
Eilutė – takelis
Nuo slenksčio nubėga,
Pavirsta balta gulbe,
Kuri numeta plunksną
Ir išvilioja
Vaikus iš namų.

Eilėraščio potekstė: knyga skatina plėsti akiratį, pažinti pasaulį.

Skaitome tekstus ir mokomės:

- atpažinti jų potekstes;
- gilintis į vaizduojamąjį pasaulį;
- gerbti ir saugoti knygas;
- skirti grožinį ir negrožinį tekstą;
- lavinti savo vaizduotę.

Sukurkite eilėraštį ir trumpą kreipimąsi į pasaulio vaikus „Knygos išgelbės pasaulį“.

- Sukurkite eilėraštį apie knygos svarbą ir skaitymą. Remkitės patarimais *Kaip kurti eilėraštį?* (žr. p. 34).
- Sukurkite trumpą kreipimąsi į pasaulio vaikus – paraginkite juos gerbti ir skaityti knygas.
- Pagal sutartus kriterijus išrinkite įdomiausią klasės eilėraštį, taikliausią kreipimąsi ir padiskutuokite apie skaitymo svarbą.
- Įdomiausius kūrinius (kreipimąsi ir eilėraštį) paskelbkite mokyklos svetainėje ar mokyklos socialiniuose tinkluose. (Prieš tai susitarkite su mokyklos administracija.)

Sukurkite ir pristatykite grožinį ir negrožinį tekstus.

Įsivaizduokite, kad esate rašytojai arba žurnalistai, ir papasakokite apie penktokų nuotykius bibliotekoje. Rašytojai turi parašyti grožinį tekstą, o žurnalistai – negrožinį.

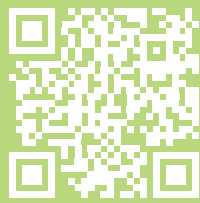
- Susiskirstykite grupėmis po keturis.
- Nuspręskite, ar jūsų grupė bus rašytojai, ar žurnalistai.
- Apsilankykite mokyklos bibliotekoje.
- Sugalvokite, apie ką rašysite.
- Sudarykite teksto planą.
- Parašykite tekstą ir jį kuo įdomiau (vaidinkite, pieškite ir pan.) pristatykite klasės draugams.

Surenkite raiškiojo skaitymo konkursą „Knygos išgelbės pasaulį“.

- Pasirinkite kokį nors kūrinį (eilėraštį, prozos kūrinio ištrauką ar negrožinį tekstą) apie skaitymą, knygas.
- Tą tekstą išmokykite atmintinai.
- Padeklamuokite jį klasės draugams, pagal sutartus kriterijus išrinkite geriausią klasės skaitovą.

Išsivertinu

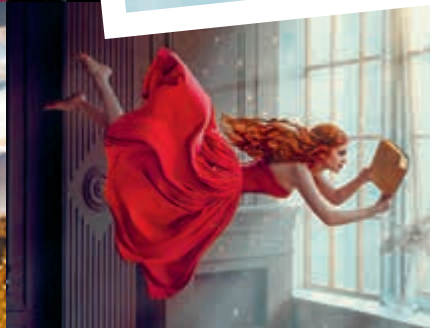
I. PRADEDU	II. MOKAUSI	III. GEBU	IV. TOBULĖJU
Užduotis atlieku, jei man kas nors padeda.	Užduotis atlieku pagal nurodymus. Prireikus prašau pagalbos.	Užduotis atlieku su tikslingai pasirinkta pagalba.	Užduotis atlieku savarankiškai.

moks.link/bfqr

Kokią istoriją sukurtumėte knygos veikėjui?

Įsiziūrėkite į paveikslėlius. Kaip manote, kas atsitiko ar galėtų atsitikti šiems veikėjams? Kokios galėtų būti jų istorijos? Papasakokite.

- ① Pasvarstykite, ar jums priimtina psichologės nuomonė. Kodėl jai pritariate arba nepritariate?
- ② Kaip manote, kokios turėtų būti knygos vaikams? Pateikite pavyzdžių.
- ③ Jums yra tekę skaityti knygų, skatinančių tobulėti, mokytis iš veikėjų įveikti sunkumus. Papasakokite apie tokią knygą.

Ar kada nors svarstėte?

Kaip žmogus išmoksta gyventi tarp žmonių?
Pasidalykite mintimis.

Kokios turėtų būti knygos vaikams?

Psichologė Regina Morkūnienė teigia: „Gera yra ta literatūra, kuri vaiką visapusiškai augina: formuoja jo vertybes, leidžia geriau pažinti pasaulį, ugdo estetinį skonį, lavina vaizduotę, moko taisyklingos ir turtingos kalbos, leidžia pajauti jos

grožį. Gera knyga vaikui padeda įveikti krizes, geriau prisitaikyti, moko atpažinti savo jausmus, juos tinkamai reikšti, leidžia tapatintis su mėgstamais herojais.“

Tik dabar man širdį užgulė debesys: skrybėlė jau nevilioja, o galvoj vis labiau sukasi Justinuko žaislai. Kai jis ateis, gal ir išsimainysiu iš jo šį tą į savo turtus. Tuo tarpu pasiryžau iš piemenės ir pusbernio reikalauti, kad už tylėjimą nupirktų mekenantį avinėlį. Pažiūrėsim, kas iš to bus! Bet nesigirdamas galiu pasisakyti – juodu tvirtai laikau savo rankoj!

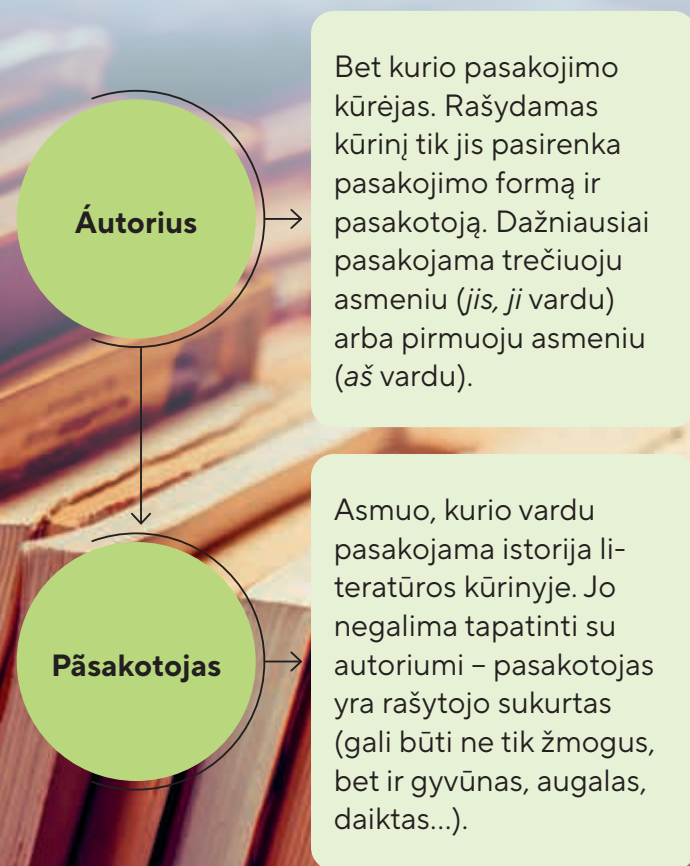
SKAITOME IR SUPRANTAME

- 1 Ką Justinukas parodo pagrindiniam veikėjui? Kokį įspūdį vaikui daro rodomi žaislai? Ką jis jaučia? Pacituokite.
- 2 Ką vaikai veikia lauke? Kuo vienas kitam guodžiasi? Atpasakokite.
- 3 Ką pažada parodyti Justinukui pagrindinis veikėjas? Kodėl vaikui tai svarbu?
- 4 Kodėl berniukas eina namo bijodamas? Ar yra pagrindo bijoti? Kodėl taip manote?
- 5 Kodėl vaikui „širdį užgulė debesys“? Ką jis sumanė?

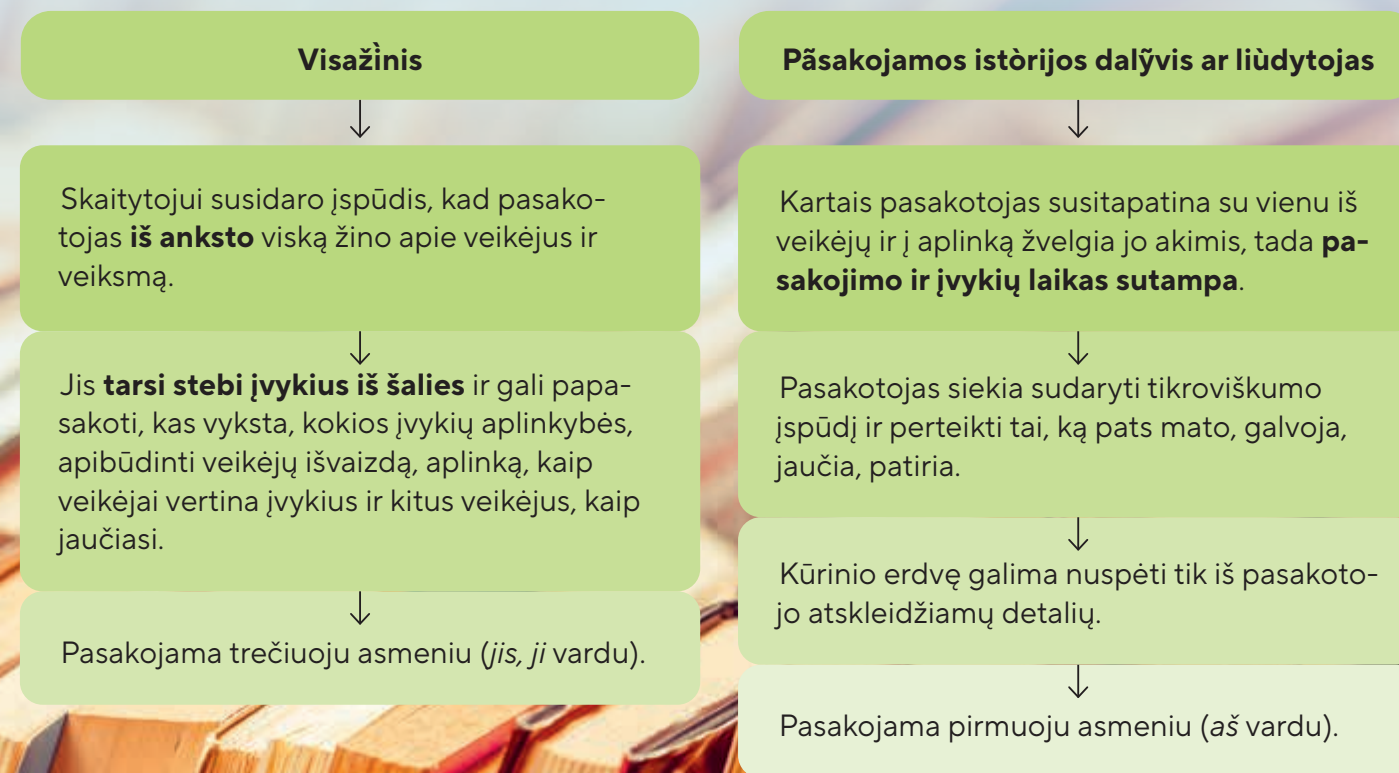
APTARIAME

- 1 Apie ką šis kūrinys? Savais žodžiais nuskaičiuokite jo temą. Pasvarstykite, kaip su tema siejasi kūrinio pavadinimas.
- 2 Kur ir kada vyksta veiksmas? Kaip apsakyme apibūdinama erdvė, nusakomas laikas? Ar jie svarbūs įvykiams? Kodėl taip manote?
- 3 Kieno vardu pasakojama istorija? Aptarkite pasakotoją (remkitės schema *Kaip kūrinys pasakojama istorija?*)
- 4 Kurios apsakyme keliamos problemos aktualios ir šiandien? Savo nuomonę pagrįskite.
- 5 Kokius jausmus jums sukėlė šis apsakymas? Pasvarstykite, kodėl.

Kaip kūrinys pasakojama istorija?

PASAKOTOJAS GALI BŪTI

TIRIAME IR KURIAME

- 1 Aptarkite Antano Vaičiulaičio apsakymo „Ispaniška skrybėlė“ kalbą. Raskite kalbinės raiškos priemonių ir paaiškinkite, kokį pasakotojo ar veikėjų požiūrį jos padeda atskleisti.
- 2 Pasirinkite apsakymo „Ispaniška skrybėlė“ ištrauką ir ją atpasakokite:
 - pirmuoju asmeniu Justinuko vardu;
 - pirmuoju asmeniu mamos vardu;
 - trečiuoju asmeniu visažinio pasakotojo vardu.
- 3 Raskite internete Antano Vaičiulaičio apsakymo „Tešlinis žmogutis“ įrašą ir jo pasiklausykite. Palyginkite abu Vaičiulaičio apsakymus ir pasvarstykite, kuo pasakojamos istorijos panašios ir kuo skiriasi.

Palyginkime

- 4 Palyginkite Šatrijos Raganos apsakymo „Irkos tragedija“ ir Antano Vaičiulaičio apsakymo „Ispaniška skrybėlė“ pasakotojus (žr. schemą *Kaip kūrinys pasakojama istorija?*). Aptarkite, kieno vardu pasakojama, kuriuo asmeniu kalbama. Kuris pasakotojas perteikia tai, ką pats mato, patiria ar galvoja, o kuris pasakoja apie kitus veikėjus, juos vertina? Suformuluokite išvadą: kuris pasakojimas jums patrauklesnis, įtikimesnis? Savo atsakymą pagrįskite.